زنجیرەی (ڕوونكردنەوەی شەریعەت بەبەڵگەی قورئانو سوننەت)

نوسینەوەی دەستەی نوسەرانی پێشین

پرسیارەكانی تایبەت بە
شەوی قەدر

ئاڕاستە كردنی پرسیارەكان

م/ صلاح الدین عبدالكریم

وەڵامدانەوەی پرسیارەكان

د. عبداللطیف أحمد مصطفى

دكتۆرا لە زمانی عربی و بیروباوەڕی ئیسلامی

مامۆستا لە پەیمانگای زانستە ئیسلامییەكان/سلێمانی

ماڵپەڕی بەهەشت

www.ba8.org

islam_kurd_ba8@yahoo.com

07701517378

عێراق - كوردستان - كەلار

هەمیشە لەگەڵمان بن بۆ بەرهەمی نوێ

پ١/ ئوممەتانی پێش ئیسلام تەمەنیان درێژ بووە وە موسوڵمانانیشیان لەو تەمەنە درێژەدا عیبادەتێکی زۆریان بۆ خوای گەورە ئەنجام داوەو ئەجرو پاداشتێکی زۆریان بۆ خۆیان کۆکردوەتەوەو تەمەنی ئوممەتی ئیسلام وەکو پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرمووێت: لە نێوان شەست بۆ حەفتا ساڵە بە شێوەیەکی گشتی تەمەنێکی کورتیان هەیە سەبارەت بە ئوممەتانی تر، بەڵام خوای گەورە ئەم تەمەنە کورتەی بۆ (تعويض) کردونەتەوە بەوەی کەوا شەوی قەدری بۆ داناون کە هەر کەسێك لەو شەوەدا ئاوەدانی بکاتەوەو زیندوی بکاتەوە بە عیبادەت کردنو پەرستنی خوای گەورە خێری هەزار مانگی بۆ ئەنوسرێت کە ئەویش ڕەحمەتی خوای گەورەیە بەم ئوممەتە تاوەکو دڵیان لە خۆیان دانەمێنێتو لە ئوممەتانی تر دوا نەکەون لە عیبادەت کردنو پەرستنی خوای گەورەدا، مامۆستا گیان ئەکرێت باسی مانای ووشەی قەدر بکەیت؟ وەئەم ووشەیە بەچ مانایەك هاتووە وە مانای چیە؟

و/ (ليلة القدر) واتە شەوی قەدر کە ئەم هەموو (فضل)و مەزنیەتیەی هەیە بزانین قەدر واتای چیە؟ لە زمانی عەرەبیدا ووشەی قەدر دوو مانای هەیە: یەکێکیان بە مانای پلەو پایەی بەرز، دەڵێن (فلان ذو قدر) فلأنە کەس خاوەن قەدرێکی زۆرە واتا خاوەنی مەنزیلەتێكو ڕێزێکی گەورەیە، ڕێزی هەیە لەناو خەڵکداو پلەو پایەی هەیە لەناو خەڵك، مانای دووەمیشیان (القدر) بە مانای (التقدير) دێت (قدر الله عليه كذا يُقدّر تقديراً) خوای گەورە ئەوەی لەسەر من دانا ئەوەی لەسەر من نوسی (القدر) بە مانای (التقدير) واتا نەخشە کێشانو قەزاو قەدەر کە لە قەزاو قەدەرەوە هاتووە، پەروەردگار چارەنوسی مرۆڤ بنوسێت جا هەردوو ماناکەیشی صەحیحە (ليلة القدر) هەم شەوێکی خاوەن ڕێزو مەنزیلەتو پلەو پایەی بەرزی هەیە، ئەم شەوە کە لە هەموو شەوانی ساڵدا خاوەن مەنزیلەت ترو خاوەن شەرەف ترو خاوەن پلەو پایە بەرزترە لە هەموو شەوەکان مەزنترە کە پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێت: (مَنْ حُرِمَهَا فَقَدْ حُرِمَ الْخَيْرَ كُلَّهُ) [(١)] شەوێکی تیایە ڕەمەزان کە شەوی قەدرە هەر کەسێك خێری ئەو شەوەی لە دەست بچێت ئەوە هەموو خێرێکی لە دەست چووە، کەواتە پلەو پایەی ئەو شەوە زۆر گەورەیە وەکو دێینە سەری ان شاء الله بەڵام مانای دووەمیش بریتیە لەوەی کە بە مانای (التقدير) دێت، خوای پەروەردگار لە ئایەتێکی تر دا کە دەفەرمووێت:

﴿إِنَّا أَنزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةٍ مُّبَارَكَةٍ إِنَّا كُنَّا مُنذِرِينَ (٣) فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ (٤) أَمْراً مِّنْ عِندِنَا إِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ (٥)﴾ [الدخان:٣-٥].

---

(١) رواه ابن ماجه في سننه(١٦٤٤)،وقال عنه الألباني حسن صحيح في سنن ابن ماجه(١٣٤١) وكذلك في صحيح الترغيب و الترهيب (١٠٠٠)، وحسنه في صحيح الجامع الصغير(٢٢٤٧)،وقال اسناده حسن في تخريج مشكاة المصابيح(١٩٠٥) .

ئێمە قورئانمان دابەزاند لە شەوێکی موبارەکدا ئێمە ئینزاری خەڵك دەکەین بەوەی کە قورئانمان دابەزاند، کە لەو شەوەدا (فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ) لەو شەوەی کە قورئانی تیادا دابەزی (فِي لَيْلَةٍ مُبَارَكَةٍ) یەکەم شەوێکی مبارکە، دووەمیشیان لەو شەوەدا (فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ) هەموو ئەمرێك کە حیکمەتەو کار لە جێیە جیا دەبێتەوە، لەم شەوەدا تا ساڵێکی تر بڕیار دەدرێت فلانە کەس خۆشحاڵە، نا خۆشحاڵە، فەقیرە، دەوڵەمەندە، نەخۆشە، لەش ساغە، وە بەرز بوونەوەو دابەزینی بەلاو موسیبەتو عافیەتی هەموو شتێکی تا ساڵێك لەم شەوەدا بڕیار دەدرێت: (فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ) جا (لیلة القدر) دوو مانای هەیە هەم شەوی ئەوەیە کە (التقدیر)ی ساڵانە دادەنرێت واتا خوای پەروەردگار نەخشەی ژیانی ئەو مرۆڤە بۆ ساڵێك کە بێگومان لە ئەزەلەوە نوسراوە بەڵام لەو شەوەدا بۆ مەلائیکە دەری دەخاتو لەو شەوەدا جیای دەکاتەوەو دیاری دەکرێتەوە وە هەروەها مادام ئەوەشی تیایەو کە (التقدیر)ی ژیانی مرۆڤی تیادا دەکرێت چارەنوسی مرۆڤی تیادا بڕیار دەدرێت بۆ ساڵێك وە قورئانی پیرۆزی تیادا دابەزیوە شەوێکی پیرۆزە کەواتە شەوێکە مەنزیلەتی گەورەیەو خاوەنی پلەو پایەی بەرزە.

پ٢/ خوای گەورە سورەتێکی لە قورئاندا بە ناوی (القدر) دابەزاندووە کە تیایدا باسی فەزڵو گەورەیی شەوی قەدر دەکات، لە ڕوانگەی تەفسیری ئەو سورەتەوە ئەگەر بە کورتیش بێت فەزڵو گەورەیی ئەم شەوەمان بۆ ڕوون بکەیتەوە؟

و/ هەڵبەتە یەکێك لە فەزڵەکانی ئەم شەوە پیرۆزە ئەوەیە کە خوای پەروەردگار سورەتێکی بەو ناوەوە دابەزاندوە کە دەفەرموویت: ﴿إِنَّا أَنزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ﴾[القدر:١].

ئێمە ئەم قورئانەمان دابەزاندوە کە پیرۆزەو هیدایەتە بۆ خەڵك ﴿هُدًى لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ﴾ (البقرة:١٨٥) ڕێگا بۆ خەڵك ڕۆشن دەکاتەوەو حەقو ناحەق بۆ خەڵك لێك جیا دەکاتەوە، لەم شەوەدا ئەم قورئانە دابەزیوە، کەواتە فەزڵو گەورەیی ئەم شەوە لە چیەوە دەستی کەوت؟ لەوەدا کە قورئانی تیادا دابەزیوە کە (الشیخ عبدالرحمن بن ناصر السعدی) (ڕەحمەتی خوای لێ بێت) دەفەرموویت: شەوێکە خوای گەورە تیایدا نیعمەتێکی تیادا پێ بەخشیوین کە بەڕاستی بەندەکان ناتوانن شوکری بکەن لەقەدەر شوکری نایەن، نیعمەتێکی ئەوەندە گەورەیە کە قورئانی دابەزاندوە ئەم قورئانە دەستوری ژیانەو ڕێنماییکارو هیدایەتە بۆ خەڵك، ئەم قورئانە نەبوایە خەڵکی وەکو ئاژەڵ دەبوون، حەقو ناحەق تێکەڵ دەبوو، حەلاڵو حەرام تێکەڵ دەبوو، پاكو پیس تێکەڵ دەبوو، زوڵم لە خەڵك دەکراو خەڵك لە تاریکاییو جەهالەتدا دەبوون، شەخص پەرستیو بتپەرستی دەبوو، قورئانی پیرۆز هیدایەت دەرە ﴿إِنَّا أَنزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ﴾[القدر:١]. گەورەترین نیعمەتە بەڕاستی لە چ شەوێك دەفەرموویت دامان بەزاندووە (لَيْلَةِ الْقَدْرِ) لە شەوی قەدردا، سودێك لە (أَنزَلْنَاهُ) دا کە خوای گەورە قورئانی دابەزاندووە دیارە خوای گەورە خۆی زاتی خۆی لەسەر عەرشەو لە سەرووە بۆیە قورئانی دابەزاند کە خوای گەورە بە زاتی خۆی لە هەموو

شوێنێك بوایە وەکو هەندێك کەسی نەزانو نەفام وا دەڵێن ئەوە نەی دەفەرموو ئێمە دامان بەزاندووە بەڵکو دەیفەرموو ئێمە ناردوومانە خوای پەروەردگار قورئانی پیرۆزی دابەزاندووە، لە بەرزەوە بۆ نزم، کەواتە خۆی لە بەرزە لەسەر عەرشە زاتی خوا بەلاَم عیلمو زانیاری خواو دەسەلاَتی خوا لە هەموو شوێنێکە، لە شەوی قەدر دامانبەزاند کە لە ئایەتێکی تردا خوای گەورە وەسفی شەوەکەی کرد بە (لَيْلَةٍ مُّبَارَكَةٍ) شەوێکی پیرۆزە هەم پیرۆزەو قەدرو مەنزیلەتی بەرزە وە هەم (فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ) [الدخان:٤]. ﴿وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ﴾[القدر:٢]ئەوجا خوای گەورە دەفەرموویێت: ئەی محمد ﷺ تۆ چوزانیت شەوی قەدر چیەو مەزنێتیو گەورەیتیو ڕێزی ئەم شەوە چیە؟ تۆ نازانی تەنها خوا دەزانێت کە ئەم شەوە چ شەوێکی مەزنو گەورەیەو فەزڵی چەندە زۆرە، ئەوجا خوای گەورە خۆی بۆمان باس دەکات کە فەزڵی ئەم شەوە چیەو تێمان بگەیێت: ﴿وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ * لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ﴾[القدر:٢-٣] شەوی قەدر خێرترە لە هەزار مانگ، خێرو عیبادەت لەم شەوەدا پاداشتەکەی زیاترە لە خێرو عیبادەتی هەزار مانگ کە هەشتاو سێ ساڵو چوار مانگ دەکات، کە فەزڵی ئەوەندە زۆرە وەکو لەسەرتا باستان کرد کە موسوڵمانان ئوممەتانی پێش ئێمە کە تەمەنێکی درێژیان هەبووە، هەزار ساڵ زیاتر یان کەمتر توانیویانە عیبادەتێکی زۆرو توێشویەکی زۆر بۆ قیامەتی خۆیان کۆ بکەنەوە، بەلاَم تەمەنی ئێمە کەمە خوای گەورە بە چاکتر بۆمان (تعويض) دەکاتەوە بەوەی کە شەوی قەدری بۆ داناوین ئەوەش کە فەزڵێکی گەورەی خوایە لەسەر ئەم ئوممەتە بەڕاستی عیبادەتی شەوێکمان بۆ بە هەزار مانگ حیساب بێت ﴿لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ﴾[القدر: ٣] ئەوەش فەزڵی دووەمە، فائیدەی یەکەمیان کە دابەزینی قورئانەکەیە، وە دووەمیان خێرەکەی ئەوەندەیە، وە سێیەمیان ﴿تَنَزَّلُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِم مِّن كُلِّ أَمْرٍ﴾ (القدر:٤) مەلائیکەت بە گشتی وە روح کە روح الْمین کە جبریلە تیایدا دادەبەزن بە ئیزنی خوای پەروەردگار، دابەزینی مەلائیکەتو دابەزینی جبریلیش ڕەحمەتو بەرەکەتی لەگەڵە کە هەر شوێنێك مەلائیکەت بێن دەورەی بدەن ئەوا ڕەحمەتو بەرەکەتی تیا دادەبەزێت (مِّن كُلِّ أَمْرٍ) جا (من) یان بە مانای (لام) دێت یان بە مانایی (الباء) دێت، واتا (لأجلِ كُلِّ الأَمْرِ) واتا بۆ هەموو شتێك بۆ ئەوەی بڕیارەکە بڕیاری خوای پەروەردگاری تیادا جێ بەجێ بکەن، (بكُلِّ أَمْرٍ) بە هەموو شتێکەوە دێن کە دێن تەقدیری هەموو خەڵك دیاری دەکرێت لەم شەوەدا هی ساڵێك (سلامٌ هي) ئەوەش کە فەزڵی سێیەم بوو، شەوێك کە مەلائیکەتو (روح الأمين) تیایدا دابەزێت دیارە شەوێکی مەزنە وە هەروەها لەم شەوەشدا ئەو هەموو خێرو بەرەکەتو سەلامەتیە وە نەبێت کاتژمێرێك یان دوو کاتژمێر بێت (سَلَامٌ هِيَ) واتا (هي سلامٌ) بەلاَم بە سەلام دەستی پێ کرد بە مزگێنیو موژدەکە ئەم شەوە گشتی سەلامەتیەو ڕەحمەتو بەرەکەتە ﴿سَلَامٌ هِيَ حَتَّى مَطْلَعِ الْفَجْرِ ﴾ (القدر: ٥) تاوەکو بەرەبەیان تاوەکو کاتی نوێژی بەیانی ئەو شەوە پڕە لە خێرو بەرەکەتو ڕەحمەت، -خوای گەورە بێ بەشمان نەکات لەو خێرە- وە یەکێکی تر لە

فەزڵەکانی ئەوەیە کە پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: (مَنْ قَامَ لَيْلَةَ الْقَدْرِ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَمَا تَأَخَّرَ) [٢] لە زیادەی ئیمام أحمد دا (ڕەحمەتی خوای پەروەردگاری لێ بێت)، خوای گەورە لە گوناهی ڕابردوو داهاتوشی خۆش دەبێت إِنْ شَاءَ اللَّهُ.

پ٣/ ئایا شەوی قەدر کەیە، یاخود دەکەوێتە چەندی ڕەمەزانەوە؟

و/ هەندێ لە زانایان پێیان وایە شەوی قەدر لە شەوی بەراتە کە دەوترێت شەوی بەرات واتا شەوی پانزەی شەعبان کە ئەوەش هەڵەیە، بەڕاستی خوای گەورە بۆ خۆی دەفەرموویت: ﴿شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ﴾[البقرة:١٨٥].

قورئان لە مانگی ڕەمەزاندا دابەزی واتا دەست کردن بە دابەزینی قورئان سەرەتای دابەزینەکەی لە شەوێکی ڕەمەزاندا بوو، کەواتە لە ڕەمەزاندا بوو، پاشان خوای گەورە دەفەرمووێت: ﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ﴾[القدر:١]. کەواتە (لَيْلَةِ الْقَدْرِ)یش قورئانی تیادا دابەزیوە قورئانیش لە ڕەمەزان دابەزی کەواتە (لَيْلَةِ الْقَدْرِ) لە ڕەمەزاندایە بێگومان ئەوە وەکو بەڵگەی قورئانی، وەکو بەڵگەی فەرموودەش پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: (الْتَمِسوها في العشرِ الأواخر مِن رمضان) [٣] واتە: لە دە شەوەکەی کۆتاییدا هەوڵدەن (لَيْلَةِ الْقَدْرِ)تان دەست بکەوێتو لە خێرەکەی بێبەش نەبن، کەواتە لە دە شەوی کۆتاییدایە، پاشان ئاسانکاری تریشی کردووە: (في الْوِتْرِ من الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ) لە شەوە تاکەکانی دە شەوی کۆتاییدایە، بەڵام دیاری نەکراوە، بەڵام بۆچونی زۆرێك لە زانایان شەوی بیستو حەوتە بەڵام دڵنیا نیە بەڵکو لە تاکەکانی ئەو دە شەوەدایە شەوی بیستو یەك، شەوی بیستو سێ، شەوی بیستو پێنج، شەوی بیستو حەوت، شەوی بیستو نۆ، لەو پێنج شەوەدا مرۆڤی موسوڵمان هەوڵ بدات دەستی بکەوێتو بێ بەش نەبێت لێی إِنْ شَاءَ اللَّهُ.

پ٤/ حیکمەت لە دیاری نەکردنو یەکلا نەکردنەوەی شەوەکە چیە؟ وەبۆچی شەوەکە دەست نیشان نەکراو تا هەموو خەڵکی بە بێ گومان لەو شەوەدا دابنیشنو عیبادەتی تیادا بکەنو خێری شەوەکەیان دەست بکەوێت؟

و/ پێغەمبەری خوا ﷺ لە فەرموودەیەك دا کە ئیمامی بوخاری (ڕەحمەتی خوای لێ بێت) ڕیوایەتی کردووە دەفەرمووێت: (إِنِّي خَرَجْتُ أُخْبِرُكُمْ بِلَيْلَةِ الْقَدْرِ) [٤] فەرمووی من لەماڵەوە هاتمە دەرەوە بۆ ئەوەی پێتان بڵێم (لَيْلَةِ الْقَدْرِ) کام شەوەیە (فَتَلاحَى فُلانٌ وَفُلانٌ) بەڵام فلانە کەسو فلانە کەس بوو بە

---

(٢) رواه البخاري في الصوم باب من صام رمضان إيماناً واحتساباً برقم ١٧٦٨، ومسلم في صلاة المسافرين وقصرها باب الترغيب في قيام رمضان برقم ١٢٦٨.

(٣) رواه البخاري (١٩١٢) وانظر (١٩١٣) ورواه مسلم (١١٦٧) وانظر (١١٦٥).

(٤) رواه البخاري (1919).

دەمە قاڵەو کێشەیان بۆیە (فَرُفِعَتْ) خوای گەورە ئەوەی لە دڵ بردمەوە کە کام شەوەیەو لە بیرم چووەوە، سەرقاڵ بووم بە کێشەیەی ئەو دوو کەسەو لە بیرم چووەوە مەشغوڵیەتی ئەوان لە بیری بردمەوە کە کام شەوەیە کە پێتان بڵێم، بەڵام (وَعَسَى أَنْ يَكُونَ خَيْرًا لَكُمْ) پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی لەوانەیە ئەوە خێر بێت بۆ ئێوە، خێرەکەی لە چی دایە؟ ئەگەر زانیبامان کام شەوەیە ئەوە بە درێژایی ساڵ مرۆڤ عیبادەتی خوای گەورەی نەدەکردو کەمی دەکردو ئیجتهادی نەدەکردو هەوڵی نەدەدا بەڵکو دەیزانی شەوێکە لەو شەوەدا عیبادەت دەکاتو باقی شەوەکانی تر تەمبەڵی دەکات، بەڵام ئێستا وای کردووە مرۆڤ لە ڕەمەزاندا هەمووی تێ بکۆشێت لەناو ڕەمەزانیشدا لە دە شەوەکە لەناو دە شەوەکەش پێنج شەوە تاکەکان بۆ ئەوەی زیاتر مرۆڤ خێرو بەرکەتی بە نسیب بێتو عیبادەتی خوا زیاتر بکات بۆیە پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: [٥] (وَعَسَى أَنْ يَكُونَ خَيْرًا لَكُمْ) إنْ شَاءَ اللَّهُ خێری تیایە. سودێکیش کە لەم فەرموودەیە وەری بگرین بزانە (فَتَلاحَى فُلانٌ وَفُلانٌ فَرُفِعَتْ) دەفەرمووێت فلانەو فلان دەمەقاڵەیان بوو ئەو زانستە لە بیرم چووەوە بەرز کرایەوە کەواتە کێشەی ناو موسوڵمانان زەرەرو زیانەو خێرێکی گەورەی لە دەست دا وە ان شاء الله خێریش لەوە دایە کە ئێستا هەیە، بەڵام بەردەوام دووبەرەکیو پارچە پارچەگەرێتی موسوڵمانان شەڕی پێوەیە نەك خێری پێوەبێ، ئامۆژگاری بۆ موسوڵمانان ئەوەیە واز لە پارچەگەرێتی بێنین ئەوەش بەوە دەبێت کە بگەڕێینەوە سەر مەنهەجەکەی پێغەمبەری خواو ﷺ صەحابە (ڕەزای خوای گەورەیان لێ بێت) .

پ٥/ خوای گەورە لە سورەتی (الفجر) دا سوێند دەخوات بە دە شەوی سەرەتای مانگی (ذي الحجة) ﴿وَالْفَجْرِ * وَلَيَالٍ عَشْرٍ﴾[الفجر:١-٢] **ئایا ئەم دە شەوە خێری زیاترە یاخود دە شەوی کۆتایی ڕەمەزان؟**

و/ رای راجحی زانایان ئەوەیە کە بەراورد لەنێوان دە شەوی سەرەتای مانگی (ذي الحجة) لەگەڵ دە شەوی کۆتایی مانگی ڕەمەزان وەکو شەوەکان دە شەوی کۆتایی ڕەمەزان خێرترە، بەڵام وەکو ڕۆژەکەی دە ڕۆژی سەرەتای (ذي الحجة) خێرترە، واتا ئاوا نەك بە رەهایی (مطلق)ی بە ڕۆژ ئەویان خێرترە بە شەویشیان ئەمیان چونکە (لَيْلَةِ الْقَدْرِ) ی تێدایە .

پ ٦/ ئایا ئەم شەوانەی کە موسوڵمانان دادەنیشن بۆ دەست کەوتنی ئەو خێرە چۆن زیندووی بکەنەوەو بە چی ئاوەدانی بکەنەوە؟ یاخود هاوەڵانی پێغەمبەری خوا (خوای گەورەیان لێ ڕازی بێت) چۆن ئەم شەوەیان زیندوو کردووەتەوە؟

و/ لە بوخاریو موسلیم دا هاتوە لە عائیشە (ڕەزای خوای پەروەردگاری لەسەر بێت) دەفەرمووێت: کان رسول الله ﷺ (إِذَا دَخَلَ الْعَشْرُ) کە پێغەمبەری خوا ﷺ چوبایەتە دە شەوەکەوە (شَدَّ مِئْزَرَهُ وَأَحْيَا

(٥) رواه البخاري (1919).

لَيْلَهُ، وَأَيْقَظَ أَهْلَهُ)[٦] پێغەمبەری خوا ﷺ (شَدّ مِئْزَرَهُ) واتا ئەو شوێنەی لە پشتێنەوە بۆ خوارەوەی مرۆڤ ئەوەی کە لەبەری دەکات جا ئیزار جۆرە جلێکە یەمەنیەکان ئێستاش هەر لە بەریانە وەکو خاولیەکی گەورەیە لە خۆیانی دەئاڵێنن لە ناوەڕاستەوە، یان بەشی خوارەوەی پۆشاکەکەی پێغەمبەری خوا ﷺ توندی دەکرد، توند کردن دوو مانای هەیە: مانایەکی ئەوەیە کە مرۆڤ خۆی گورجو گۆڵ کردەوە واتا بۆ کارێکی گرنگ بۆ عیبادەت، مانای دووەمیشیان ئەوەیە کە شەرواڵەکەی توند کرد واتا ناچێتە لای خێزانی، هەر دوو ماناکەشی دروستە، پێغەمبەری خوا ﷺ لەم دە شەوە لە ئیعتیکاف دا بوو لە ئیعتیکافیش دا مرۆڤ ناچێتە لای خێزانی وە خۆیشی گورجو گۆڵ دەکردەوە زیاتر لە جاران (كان يجتهدُ فيها مايجتهدُ في غيرِها) لە فەرموودەیەکی تردا کە موسلیم دەفەرمووێت: پێغەمبەری خوا ﷺ لەم دە شەوەدا ئیجتهادو تێکۆشانێکی دەکرد کە لە غەیری ئەم دە شەوەدا نەی دەکرد، جا بەم شێوەیە پێغەمبەری خوا ﷺ ئیجتهادی دەکرد، (وَأَحيَا لَيْلَهُ) شەوەکە بە گشتی زیندوو دەکردەوە ئاوەدانی دەکردەوە بە خواپەرستی، واتا تێیدا نەدەخەوت وە پێغەمبەری خوا ﷺ (وَأَيْقَظَ أَهْلَهُ) خێزانەکەشی بە خەبەر دەهێنا لە خەو بۆ خواپەرستی، وە لە فەرموودەیەکی تردا هاتوە کە پێغەمبەری خوا ﷺ (كَانَ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ مَا شَاءَ)[٧] شەو نوێژی دەکرد وە کاتێك کە ویستبای بگاتە ویتر، ویترەکەی بکات خێزانی هەڵدەساند بۆ ئەوەی ئەوانیش هەڵسن‌و نوێژ بکەن‌و لە خێری ئەو شەوانە بێ بەش نەبن.

پ ٧/ ئایا نەخەوتن مەرجە بۆ ئەوەی کەوا ئەو کەسەی کە دادەنیشێت خێری تەواوی دەست کەوێت؟

و/ پرسیارەکە لە شوێنی خۆی بوو، چونکە پێغەمبەری خوا ﷺ (وَأَيْقَظَ أَهْلَهُ) خێزانەکەی بە خەبەر دەهێنا، دیارە خەوتبون‌و بە خەبەری دەهێنان کەواتە مانای ئەوە نیە کە دە شەوی کۆتایی هەر کەسێك کە بیەوێت زیندووی بکاتەوە بەوە دەبێت کە هیچ نەخەوێت، یان کاتژمێرێکیش نەخەوێت، نەخێر (بێگومان کەسێك نەخەوێت‌و بەردەوام عیبادەت بکات خێرەکەی زیاترە وەکو صەحابە (ڕەزای خوای پەروەردگاریان لێ بێت) لە دوای نوێژی عیشاوە دەستیان دەکرد بە نوێژ تاوەکو لەوە دەترسان کە بانگی بەیانی بدات لەوە دەترسان کە فریای پاششێو نەکەون، خەریکی عیبادەت دەبوون کەسێك وا بتوانێت ئەوە خێرترە.

پ ٨/ ئەی کەسێك کە بەم شێوازە نەتوانێت؟

و/ کە بزانێت ئەگەر هەر نەخەوێت لەوانەیە کۆتایی ئەو کاتە پیرۆزەی لەدەست بچێت‌و نەتوانێ خۆی ڕابگرێت‌و خەوی لێ بکەوێت نا با لەسەرەتای شەو شتێك بخەوێت بۆ ئەوەی خۆی چالاك بکاتەوە بۆ کۆتایی شەو، یان بە ڕۆژ هەوڵ بدات بخەوێت بۆ ئەوەی بە شەو نەخەوێت واتا مەرج نیە.

---

(٦) رواه البخاري (١٩٢٠) ومسلم (١١٧٤).

(٧) صحيح البخاري .

پ ٩/ عادەتەکە وایە کە سەرەتای شەو لە دوای گەڕانەوە لە نوێژی عیشا خەڵکی دەخەوێت تاوەکو نزیك کاتژمێر دە، دەو نیو لە دوای ئەوە هەڵدەستنەوە؟

و/ وەکو دروستیێتی دروستە إِنْ شَاءَ اللَّهُ وە (لَيْلَةِ الْقَدْرِ) بەوە لە دەست ناچێت، بەلاّم باشتر وایە مرۆڤ نەخەوێت‌و هەوڵ بدات بە ڕۆژ بخەوێت بۆ ئەوەی قەرەبووی بکاتەوە بۆ شەو إِنْ شَاءَ اللَّهُ بەس بلّێین مەرج بێت نەخەوتن مەرج نیە وەکو ئەو فەرموودەیەی کە باسمان کرد .

پ ١٠/ کەواتە صەحابە (خوای گەورە لێیان ڕازی بێت) بە درێژایی شەو نوێژیان کردووە شەوەکانیان تەنها بە نوێژو عیبادەت زیندو کردۆتەوە جگە لەمە شتێکی تریان نەکردووە؟

و/ ئەوەی کە واردە لە ئایەت‌و فەرموودەو ئەپەرەکان دا صەحابە (ڕەزای خوای پەروەردگاریان لیّ بێت) لەم دە شەوەدا خەریکی نوێژ بوون‌و زۆربەی کاتی شەوەکەیان بە نوێژ بەسەر بردووە (كَانَ يَقْرَءُونَ بِالْمِئِيْنَ) بە سەدان ئایەتیان دەخوێند لە نوێژەکانیاندا، وە زۆر ڕادەوەستان‌و زۆر لە سوجدەدا دەمانەوەو نوێژێکی تەواویان دەکرد، هەروەها پێغەمبەری خواش ﷺ:

(يُصَلِّي أَرْبَعًا فَلا تَسْأَلْ عَنْ حُسْنِهِنَّ وَطُولِهِنَّ، ثُمَّ يُصَلِّي أَرْبَعًا فَلا تَسْأَلْ عَنْ حُسْنِهِنَّ وَطُولِهِنَّ) (٨) .

واتا بەو شێوەیە بە درێژی‌و بە جوانی دەیانکرد، هەروەها دوعایان دەکرد لە خوای گەورەو لیّی دەپاڕانەوە وە هەروەها زیکری خوای پەروەردگاریان دەکرد، بەلاّم نەك زیکری بە کۆمەڵ کە گڵۆپ بکوژێننەوە وبەیەکەوە دەست بکەن بە (الله) ئەوە نەهاتوە لە سوننەتدا بەڵکو زیکرێکی بیدعەیەو صەحابە نەیانکردوە (ڕەزای خوای پەروەردگاریان لیّ بێت) بەڵیّ شەوەکانیان بە عیبادەت بەڕێوە دەبرد .

پ ١١/ لە زۆرێك لە مزگەوتەکان لە کوردستاندا خەڵکی ئەو شەوانە زیندوو دەکەنەوە یان بە حیسابی خۆیان ئاوەدانی دەکەنەوە بە سروود ووتن‌و دەف لێدان، یاخود زۆرجاریش بە پرسیارو وەلاّم کە پرسیارو وەلاّمەکان بەشێکی کەمیش پرسیارەکان دینیەو سەبارەت بە شەریعەتی ئیسلامە، وە زۆرێك لە پرسیارەکان پرسیاری ڕۆشنبیری گشتی‌و پرسیاری وەرزشیە ئایا ئەم شتە تا چەند دروستە کە ئەم شەوانە بەم شێوازە زیندوو بکرێتەوە؟ ئایا هەمان ئەجرو پاداشتی ئەو کەسانەیان هەیە کەوا نوێژ دەکەن‌و زیکری خوا دەکەن‌و قورئان دەخوێنن‌و عیبادەت دەکەن یان نا؟

و/ بێگومان، (خير الهدى هدى محمد ﷺ) باشترین ڕێنمایی ڕێنمایی پێغەمبەرە ﷺ وە هەروەها (كُلُّ خَيْرٍ فِي اتِّبَاعِ مَنْ سَلَف وَكُلُّ شَرٍ فِي ابْتِدَاعِ مِنْ خَلَف) هەموو خێرێك لەوەدایە شوێنی سەلەفی صالح بکەوین، شوێن صەحابە بکەوین (ڕەزای خوایان لیّ بێت) بزانین چۆن ئەو دە شەوانەیان ئاوەدان کردۆتەوەو زیندوو کردوەتەوە ئێمەیش بەو شێوەیە، وەکو باسمان کرد صەحابە (ڕەزای خوایان لیّ بێت) بە عیبادەت‌و نوێژ

---

(٨) متفق عليه .

بەڕێوەیان بردووە، نوێژی درێژو بەردەوام سەبریان گرتوە لەم دە شەوەدا، بەڵام ئەمرۆ کە دەبینین وەکو ئاماژەتان پێ کرد واتە بە داخەوە ڕێرەوی ئەم دەشەوە بۆ زیندوو کردنەوەی گۆڕاوە لەوەی کە خەڵك خەریکی عیبادەتو ئیعتیکافو نوێژو طاعەت بێت خەریکی ئەوەن کە چۆن خەڵك کەسب بکرێت وە بێ بەشیش دەکرێن لەم دە شەوەداو ئەم خێرەیان لە دەست دەچێت کە هەیە، بە چیەوە مەشغوڵ دەکرێن بۆ نمونە بیستومانە لە مزگەوتی وا هەیە ڤیدیۆو سیدیان هێناوەو دایان ناوەو فلیمێکیان بۆ لێدەدەن بۆ نمونە جا با لەسەر ئیعجازی قورئانیش بێت، ئەوە بەڕاستی زیندوو کردنی شەو بەو شێوەیە نابێت، یان پرسیارو وەڵام، یان پێشبڕکێ، یان سروود ووتنو دەفە لێدانو ئەو جۆرە شتانە ئەوانە هەمووی بیدعەیە، بەڕاستی سەلەفی صالح شتی وایان نەکردووە، وە شەڕترین شەڕیش ئەوەیە مرۆڤ شوێن (خلف) بکەوێت، کەواتە مرۆڤی موسوڵمان هەوڵ بدات شوێن صەحابە بکەوێت بۆ ئەوەی خێری دەست بکەوێت نەك شوێن کەسانێك بکەون کە شوێن هەواو ئارەزوی خۆیان دەکەونو بە عەقڵی خۆیان دەیانەوێت شەوەکان زیندوو بکەنەوە کە کردەوەکانیان ئەوە نیشان دەدات کە هەدەفی سەرەکی تیایدا ئەوەیە کە خەڵك کەسب بکەن نەك شەوەکان زیندوو بکەنەوە، مەبەست ئەوەیە کە چۆن ووتار بۆ خەڵك بدرێت ووتارێکی وا کە تەماشا دەکەی هەموو شەوێك زیاتر لە چەند ووتارێك لە هەر مزگەوتێکدا بدرێت وە کۆڕی تیادا ببەسترێت وە پرسیارو وەڵامی تیادا بکرێت وە پێشبڕکێی تیادا بکرێت ئەم شتانە بەڕاستی (السلف الصالح) ئەم دە شەوەیان بەو شێوەیە بەڕێوە نەبردووە، وە ئەگەر پێویست بکات بۆ نمونە ئامۆژگاریەك یان مونکەرێك دەبینیت نەهی لێ دەکەیت یان تێبینیەك دەدەیت کە موسوڵمانان ئەم دە شەوە تەمبەڵ مەبن با خەو نەتان باتەوەو عیبادەتی خۆتان چاك بکەن، وە ئەم دە شەوە چالاك بن، کە ووتارێك بێت بۆ هاندانیان بۆ زیاتر عیبادەت کردن لەم دە شەوەدا ئاساییەو دروستە، بەڵام دەست بکرێت بە محاضراتو خەریکی پرسیارو وەڵام بینو دەفە لێدانو ئەو جۆرە شتانە بەڕاستی بیدعەیە وە خەڵك بێ بەش کردنە لەو خێرە گەورەیە کە لەو دە شەوەدا هەیە، یان کاتێك تەماشا دەکەین کاتی نوێژەکانیان ئەو پەڕی کاتژمێرێکیش ناخایەنێت بەڵام کاتی قسەکردنو پێکەنین زۆر دەخایەنێت کە ئەوەش لە سوننەتدا نەهاتووە.

پ ١٢/ ئایا دابەش كردنی خواردن لەم شەوانەدا كە شەوەكان درێژ بێتو خەڵكەكە برسیان بێت، جۆرە خواردنێك دابەش بكرێت تا چەند دروستە؟

و/ لەم شەوانەدا دروستە، چونكە خوای پەروەردگار دەفەرموویت: ﴿وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ﴾[البقرة:١٨٧].

دروستە مرۆڤ لە شەوانی ڕەمەزاندا بخواتو بخواتەوە، بەڵام وا نەكرێت كە بكرێتە بەرنامەیەك هەموو شەوێك لە دوای هەموو دوو ڕكعەتێك دا خواردن بێنیو دابەشی بكەیت، یەكەم مزگەوتەكان پیس بكرێن دووەمیشیان خەڵكەكە زیاتر فكری لای خواردنەكەی بێتو ماعیدەی قورس بێتو بە خواردنەوە مەشغوڵ بێت زیاتر با ئەوەندە مرۆڤ سەبر بگرێت، پێش ئەوەی بێتە مزگەوت با خواردن بخوات، ڕێگر نیە كە برسیشی بوو هەركەسێك برسی بوو مانع نیە شتێك بخوات، بەڵام بیكەینە عادەتێكو بەردەوامو دوای هەموو دوو ركعەتێك خواردنی تایبەتیان بدرێتیو كە چەند زەرەرێكی تیابیو قورسیان بكات لە عیبادەتەكەیان باش نیەو زێدەڕەوی تیایدا باش نیە

پ ١٣/ (ئایا تایبەت كردنی (صَلاةُ التّسْبِيحِ) **بە مانگی ڕەمەزان یاخود تایبەت تریش بكرێت بەم شەوانەوە كە خەڵكی دەمێننەوەو بە كۆمەڵ ئەنجامی بدەنو ئیمامێك پێش نوێژیان بۆ بكاتو نوێژی** (التّسْبِيحِ)**یان بۆ ئەنجام بدات تا چەند دروستە؟**

و/ (صَلاةُ التّسْبِيحِ) هەندێك لە زانایان دەفەرموون فەرموودەكەی حسنە كە (حسن) بێت كەواتە دروستە بكرێت، كە دروستیشە تایبەت نەكراوە بە هیچ شەوێكو بە هیچ ڕۆژێك لە ساڵدا هەر كەسێك تایبەتی بكات ئەوەی كە باست كرد لە ڕەمەزاندا یان لە شەوانی قەدردا یان لە شەوانی تاكدا ئەو تایبەت كردنە دروست نیەو بیدعەیە، جا لە هەر شەوێك كە بۆی گونجا لە ڕەمەزان یان جگە لە ڕەمەزان بیكات كێشە نیە إِنْ شَاءَ اللَّهُ بەڵام باوەڕی وا نەبێت كەوا سوننەتە لەم شەوانەدا.

پ ١٤/ ئەی بە كۆمەڵ بكرێت؟

و/ ئەوە نەهاتوە لە سوننەتی پێغەمبەری خوادا ﷺ، كەواتە سوننەتە هەر كەسێك بۆ خۆی بە تەنها بیكات وە تایبەتی نەكات بە ڕۆژێك یاخود بە مانگێكەوە .

پ ١٥/ ئایا دوعایەكی تایبەت هەیە لە شەوانی قەدرا مرۆڤی موسوڵمان تایبەت پێی لە خوای گەورە بپاڕێتەوە؟

و/ بەڵێ عائیشە (ڕەزای خوای پەروەردگاری لیٚ بیٚت) پرسیاری لە پیٚغەمبەری خوا ﷺ كردو فەرمووی: ئەگەر من شەوی قەدر دوعام كرد چی بلێیم؟ فەرمووی: بلێ: (اللَّهُمّ إِنّكَ عَفُوٌّ كَرِيمٌ تُحِبُّ الْعَفْوَ فَاعْفُ عَنِّي) (٩) .واتە: خوایە تۆ لیٚبوردەو لیٚخۆش بوو میهرەبانیت بمبەخشەو لیٚمان ببورە .

پ ١٦/ ئایا نیشانەكانی ئەم شەوە چیە ؟

و/ نیشانەكانی ئەم شەوە، شەوەكە جەوەكەی موناسیبە نە گەرمەو نە ساردە، وە شەویٚكی گەشە وە ڕۆژیش خۆر هەڵدیٚت لەم شەوە كە بۆ بەیانیەكەی (تَطْلُعَ الشّمْسُ فِي صَبِيحَةِ يَوْمِهَا بَيْضَاءَ لَا شُعَاعَ لَهَا) (١٠)، خۆر كە دەردیٚت بەیانیەكەی سپیە تیشكی نیە، ئەوە نیشانەكانی شەوی قەدرە، بەلاٚم كۆمەڵیٚك شتی تر هەیە خورافیات هەیە كە تیایدا سەگ ناوەڕیٚتو تیایدا دوو ئەستیٚرە بەیەك دەگەنو تیایدا خەون ببینیٚتو ئەم شتانە هەمووی خورافیاتەو ئەسڵو ئەساسی نیە.

---

(٩) رواه الترمذي وقال هذا حديث حسن صحيح .

(١٠) رواه مسلم في الصحيح .